

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)
Cilt: 8, Sayı: 15, Mart 2021, s. 21-42, ISSN: 2148-2527

Journal of Harput Studies, Vol. 8, Issue 15, March 2021, pp. 21-42

Araştırma Makalesi/Research Article

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ: ELAZIĞ BELEDİYESİ HAYIR ÇARŞISI ÖRNEĞİ

*The Role Of Local Governments Fighting Against Poverty: Elazığ
Municipality Charity Bazaar Example*

Ömer Şükrü YUSUFOĞLU*

Geliş/Received: 10.03.2021

Kabul/Accepted: 25.03.2021

Öz

Yoksulluk dünyadaki en temel ve çözülmesi en zor problemlerden biridir. Genel nedenleri olduğu kadar bireysel nedenlerinin de olması konuyla ilgilenen uzmanların işini zorlaştırmaktadır. Her türlü zorluğa rağmen yoksullukla mücadele dünya genelinde küresel, ulusal ve yerel düzeyde yapılmaktadır. Verilen mücadele yoksulluk sorununu ortadan kaldırmaya bile yoksulların ihtiyaçlarını karşılayarak onların yükünü hafifletmektedir. Yoksullukla mücadelede en önemli aktörlerden biri yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler yoksulların temel ihtiyaçlarını karşılayarak onları çeşitli risk ve problemlerden kurtarmaktadır. Özellikle gıda bankacılığı uygulaması mutlak yoksulluğu ciddi şekilde azaltmaktadır.

Yoksullukla mücadelede yerel yönetimin rolünü inceleyen bu çalışma Elazığ ilinde Belediyeye bağlı bir kuruluş olan “Hayır Çarşısı” modelini incelemektedir. Bu amaçla 1 birim sorumlusu ve 10 yoksulla mülakat yapılmış ve alınan yanıtlar çalışma kapsamında yorumlanmıştır. Birim sorumlusuna 10 yoksullara ise 7 sorudan oluşan mülakat formu sunulmuştur.

Yapılan araştırma sonucunda Hayır Çarşısı'nun yardımları oldukça düzenli yaptığı, genel olarak en muhtaç aileleri seçtiği görülmüştür. Yoksullara yönelik gıda bankacılığı uygulaması ve diğer yardımların yoksulluğun yükünü hafiflettiği tespit edilmiştir. Yoksulların ise aldıkları yardımlardan memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yoksulluk, yoksullukla mücadele, yerel yönetimler, Hayır Çarşısı*

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: osyusufoglu@firat.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3173-7251>

Abstract

Poverty is one of the most fundamental and difficult problems in the world to solve. The fact that there are general reasons, as well as individual reasons, makes it difficult for the experts who are interested in the subject. Despite all kinds of challenges, the fight against poverty is carried out at the global, national, and local levels. Even if the struggle does not eliminate the problem of poverty, it meets the needs of the poor and relieves their burden. One of the most important actors in combating poverty is local administrations. Local administrations save the poor from various risks and problems by meeting their basic needs. In particular, food banking practice significantly reduces absolute poverty.

This study examines the role of local administrations in combating poverty in the context of the “Charity Bazaar” model, which is an organization affiliated with the Municipality in Elazığ province. For this purpose, one unit manager and ten poor individuals were interviewed, and the responses received were interpreted within the scope of the study. An interview form consisting of ten questions was submitted to the unit manager, and an interview form consisting of seven questions was presented to the poor individuals.

As a result of the research, it was determined that the Charity Bazaar makes donations quite regularly and generally selects the neediest families. It has been determined that food banking and other assistance for the poor alleviate the burden of poverty. It has been concluded that the poor are satisfied with the aid they receive.

Keywords: *Poverty, fighting against poverty, local administrations, Charity Bazaar*

Giriş

Yoksulluk sorunu geçmişten günümüze var olan bir problemdir. Yoksulluğu yaşama ve algılama biçimleri dönemsel, bireysel ve mekânsal açıdan farklılık göstermektedir. Tarihsel süreç içerisinde yoksullukla mücadele biçimleri de farklılık göstermektedir. Eskiden hayırseverlerin daha çok inanç temelli yardım biçimleri bugün değişim ve dönüşüm göstermiş, yoksullukla mücadele daha kurumsal bir yapıya bürünmüştür.

Yoksullukla mücadele gerek küresel gerekse ulusal açıdan yapılmaktadır. Dünya genelinde yoksullukla mücadele eden Dünya Bankası (WB), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gibi kuruluşlar vardır. Bunun yanı sıra her ülke kendi sosyal yardım programlarını oluşturarak kayıt altına aldıkları muhtaç insanlara yardım yapmaktadırlar.

Ülkemiz açısından ele alacak olursak, yoksullara sosyal yardımlar daha çok Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) aracılığıyla yapıl-

maktadır. Gıda, barınma, sağlık vb. birçok temel ihtiyaç Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca yoksullara yönelik çeşitli nakit transferleri gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra yerel yönetimler aracılığıyla da yardımlar yapılmaktadır. Ayrıca gönüllü kuruluşlar, çeşitli vakıf ve dernekler bu alanda faaliyet göstermektedir. Yoksulluğun azaltılması ve yoksulluğa bağlı çeşitli sosyal problemlerin engellenmesi hususunda her birinin rolü oldukça önemlidir.

Belediyeler yapılan diğer yardımlara ek olarak tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. Halka çeşitli hizmetler sunan yerel yönetimler yoksulları yerinde tespit ederek yardımlarını ihtiyaca yönelik olarak gerçekleştirmektedir. Yoksullara yardım faaliyeti gerçekleştiren belediyeler yardımlarını daha çok aynı olarak gerçekleştirmektedir. Yapılan yardımlarla birlikte yoksulların durumu iyileşmekte, kalıcı bir çözüm olmasa bile mağduriyetleri giderilmektedir.

Bu çalışmada yoksullukla mücadelede sosyal belediyeçilik anlayışına bağlı olarak yerel yönetimin rolü ele alınmakta ve Elazığ örneğinde yapılan faaliyetler değerlendirilmektedir.

1. Yoksulluk

Genel anlamıyla yoksulluk, insanların ihtiyaçlarını karşılayamaması, dilediği şeyleri alamaması ve çeşitli mal ve hizmetlerden yoksun olması demektir. Yoksulluk gelir düzeyine göre sınıflandırıldığında mutlak ve göreceli yoksulluk, insan hakları temelinde ele alındığında insani yoksulluk, yaş ve cinsiyete göre ele alındığında çocuk ve kadın yoksulluğu, yerleşim yerine göre değerlendirildiğinde kırsal ve kentsel yoksulluk, zamana göre değerlendirildiğinde ise geleneksel ve modern yoksulluk kavramları ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde yoksulluk eski dönemlere nazaran farklı bir yapıya sahiptir. Bu yoksulluk türü modern veya yeni yoksulluk olarak adlandırılmaktadır. Modern yoksulluk ihtiyaçların arttığını, temel ihtiyaçlarla birlikte ikincil ihtiyaçların ortaya çıktığını ve bu ihtiyaçları karşılamak için düzenli ve iyi bir gelire sahip olmak gerektiğini ifade etmektedir. Eskiden kendi hallerinde saygınca yaşayan yoksullar, modern dünyada sosyal dışlanmaya maruz kalarak yoksulluğun ötesinde bir sefalet yaşamaktadırlar. Robert ve Rahnama'nın belirttiği üzere, modern yoksulluk yerli yoksullara saygınca yaşama olanağı veren özerkliğin aşamalı olarak devredilmesi ve kaybedilmesi durumuna yol açar. Modern yoksulun belli belirsiz hissettiği güçsüzlük, bilgi eksikliğiyle harmanlanarak etkisini daha fazla gösterir. Yargılama ve yaratıcılıklarını yenileme yeteneklerini modern pazar toplumlarında yitiren yoksullaşmış kitleler, kendilerini savunmasız olarak bulurlar (Robert ve Rah-

nema, 2011: 50). Sahlins'e göre dünyanın ilkel halkları az mala sahip olsalar bile yoksul değillerdir. Yoksulluk toplumsal statünün bir sonucudur. Bugünkü yoksulluk medeniyetin icadı, ırklar arasında hileli bir ayırım ve bağımlılık ilişkisidir (akt. Robert&Rahnema, 2011: 81). Buradan şu sonuç çıkarılabilir. Modern yoksullar yokluğa karşı değil, varlığa veya ona sahip olan zenginliğe karşı savunmasız ve umutsuzdurlar.

Bugünkü yoksulluk temel ihtiyaçları karşılayamama durumunu ifade eden mutlak yoksulluk ile harmanlanarak görel bir yapıya kavuşmuştur. Aşağıda bu kavram çifti açıklanmaya çalışılacak daha sonra yoksullukla mücadele konusuna geçilecektir.

1.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk birey ya da hane halkının yaşamını sürdürebilecek asgari refahı yakalayamaması durumudur. Mutlak yoksullukta bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamaması dikkate alınır. Burada da iki farklı yaklaşım söz konusudur. Birincisi gıda yaklaşımı, diğeri ise temel ihtiyaçlar yaklaşımıdır. Gıda yaklaşımına göre yoksulluğun belirlenmesinde yeterli miktarda temel gıda maddesinin maliyeti veya bir insanın hayatta kalabilmesi için alması gereken günlük 2400 k/cal değerine karşılık gelen tüketim harcamaları esas alınmaktadır. Temel ihtiyaçlar yaklaşımına göre ise asgari gıda harcamasının yanı sıra giyinme, barınma, ısınma gibi diğer temel ihtiyaçlar da belirlenir ve bunu karşılayabilmek için gerekli olan gelir hesaplanır. Bu gelirin altında kalanlar yoksul kabul edilirler (Yüksel Arabacı, 2016: 184-185). Mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için günlük kişi başı 1 Amerikan doları, Latin Amerika ve Karayipler bölgesi için 2 dolar, Doğu Avrupa Ülkeleri ve Türkiye için 4 dolar, gelişmiş ülkeler içinse 14,40 Amerikan doları olarak tespit edilmiştir. Yine Dünya Bankası'na göre gıda harcamalarını içeren açlık sınırı 1,25 dolar, gıda dışı harcamaları içeren temel ihtiyaçlar sınırı 2 dolardır (Gül&Şen 2018: 23).

1.2. Görel Yoksulluk

Görel yoksulluk, varlık içinde ancak, eşit olmayan bir toplumda yoksulluk sorunudur. Temel ihtiyaçların karşılanabilir olduğu fakat, tüketici yaşam standartları içerisinde çok sayıda alt düzey sosyal beklentilerin karşılanamadığı bir durumda görülen yoksulluk biçimidir (Alcock akt. Karakaş, 2010: 7-8).

Görel yoksulluk minimum kalori ihtiyacının yanı sıra sosyo-kültürel anlamda tüketimi zorunlu olan malların kapsama alınmasını öngörmektedir. Buna bağlı olarak görel yoksulluk temel ihtiyaçlarını mutlak bir şekilde karşılayabilen ancak kişisel kaynaklarının yetersizliği nedeniyle topluma

sosyal açıdan katılımları engellenmiş olanları kapsar (Şahin Taşgın, 2017: 158).

Toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelire sahip olan bireyler görece anlamda yoksul sayılmaktadır. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranı 2019 yılında 0,5 puan artarak %14,4 olmuştur. Medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranı ise son yılda 0,1 puan artarak %21,3 olarak gerçekleşmiştir. Son üç yılın ikisinde yoksul olan, medyan gelirinin %60'ı dikkate alınarak elde edilen sürekli yoksulluk oranı ise %12,7'dir (www.tuik.gov.tr).

Grafik 1: Yıllara göre sürekli yoksulluk oranları-TÜRKİYE

Görel ve sürekli yoksulluğa göre refah anlamında biraz daha iyi şartlara sahip olan ancak maddi açıdan yoksulluk çekenlerin oranı 2018 yılında %26,5 iken 2019 yılı anket sonuçlarında 0,2 puan azalarak %26,3 olmuştur. Maddi yoksunluk; çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile ekonomik olarak beklenmedik harcamaları yapabileme, evden uzakta bir haftalık tatil masrafını karşılayabilme, kira, konut kredisi ve faizli borçları ödeyebilme, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek yiyebilme ve evin ısınma ihtiyacını karşılayabilme durumu ile ilgili hanehalklarının algılarını yansıtmaktadır. Yukarıda belirtilen dokuz maddenin en az dördünü karşılayamayanların ciddi maddi yoksunluk çektikleri kabul edilmektedir (www.tuik.gov.tr).

2. Yoksullukla Mücadele

Yoksullukla mücadele geçmişten günümüze var olmakla birlikte zamana ve şartlara bağlı olarak çeşitli değişim ve dönüşümler geçirmiştir. Eski yoksullukta bireysel anlamda daha çok mikro ölçekte yoksullukla mücadele

sürdürülürken, yeni yoksullukta daha çok kamusal ve toplumsal anlamda makro ölçekte mücadele sürdürülmektedir. Gerek Batıda gerekse Osmanlı Devleti'nde yoksullukla mücadele daha çok din eksenli bir uğraşı alanı olmuş, yoksulluk sorunu bireysel yardımlar ve çeşitli vakıflar aracılığıyla çözülmeye çalışılmıştır.

Yoksulluk sorunu Avrupa'da 16. Yüzyılda sosyal bir sorun haline gelmişti. Bu sorun dini yükümlülüklerden daha fazla olarak yeni bir sadaka reformunu gündeme getirmiş, din temelli geleneksel hayırseverlik modern gönüllülük biçimlerine eklenerek varlığını sürdürmüştür (Buğra, 2008: 128). Buğra'nın belirttiğine göre Ortadoğu'da yoksulluk ve hayırseverlik üzerine yapılan bazı çalışmaların üç ilginç noktayı gündeme getirdikleri söylenebilir. Bunlardan biri, Müslüman toplumlarında hayırseverliğin saf gönüllüğün ötesinde toplumsal bir yükümlülük olması, ikincisi hayırseverliğin yalnızca yoksullara yönelik olmaması, üçüncüsü ise Osmanlı coğrafyasında önemli bir rol oynayan vakıfların, devlet harcamalarıyla bireysel hayırseverliğin birbirine karışmasına zemin hazırlayan işleyiş biçimlerine sahip olmasıdır (Buğra, 2008: 128-129).

Yoksullukla mücadelenin çeşitli düzeyleri vardır. Strier'e göre yoksullukla mücadelede 4 farklı strateji düzeyi bulunmaktadır. Bunlar dünyada yoksulluğun yaygınlaşmasında küreselleşmenin rolüne odaklanan küresel stratejiler, yoksulluğun azaltılması ve önlenmesi bakımından devletin rolünü ele alan ulusal stratejiler, yerel yönetim düzeyinde yoksullukla mücadeleyi alan bölgesel stratejiler ve son olarak topluluk stratejileri olarak belirtilmektedir (Şen, 2018: 42).

3. Sosyal Politika

Sosyal politika Batıda ortaya çıkmış ve yoksulluğu azaltmayı hedeflemiştir. Bozkır Serdar'ın belirttiğine göre "sosyal Politikalar 19. yüzyılda Batı Avrupa'da gerçekleşen Sanayi devriminin yarattığı büyük zenginliğe karşılık bu zenginliği yaratan ancak yeterli pay alamayan emekçilerin içine düştükleri sefaletin bir sonucu olarak doğmuş toplumsal dengesizliğe ve yoksulluğa karşı sürdürülebilir bir toplumsal yaşam oluşturmayı hedeflemiştir" (Bozkır Serdar, 2016:1). Sosyal Politika kavramı 19. yüzyılda sanayi devriminden sonra ortaya çıkmış ve bu kavram ilk kez Alman Profesör Reihl tarafından kullanılmıştır. Sosyal politikanın doğuşunda egemenliğin halkta olduğu, ulusa dayalı ve hukuksal meşruiyeti olan modern bir devlet düşüncesi etkili olmuştur. Sosyal politika ilk çıktığı anlardan günümüze kadar çeşitli değişimler geçirmiştir. Ancak sosyal politika genel olarak sanayileşmenin oluşturduğu işsizlik, yaşlılık, iş kazaları, hastalık gibi çeşitli sorunlara

karşı bireyleri korumak ve önlemler almak için ortaya çıkan bir kavramdır (Şengün&Akman, 2020: 7-8).

Sosyal politika sanayileşme ve liberal-kapitalist ekonomi politikası anlayışının ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar üzerine çareler üretmek ve aynı zamanda kapitalizmi muhafaza edecek politikaları kapsamaktadır. Sosyal politikanın hedefi toplumda refah ve huzurun birlikte sağlanmasıdır. Refah ekonomik bir kavram olmakla birlikte, refahın sağlanması ekonomik önlem ve politikalarla gerçekleştirilmektedir. Toplumda refah ve huzur kendiliğinden gerçekleşemez. Bu bakımdan bazı araçların ve politikaların oluşturulması zorunludur. Huzur olmadan refahın olması insanı amaç olmaktan çıkararak araç haline getirir. İnsanları zor şartlar altında çalıştırarak ekonomik büyüme sağlanabilir. Ancak sosyal politikanın öncelikli hedefi bu değildir. Sosyal politikanın öncelikli hedefi huzurdur. Huzur daha manevi bir kavramdır. Toplumsal huzur huzursuzluk göstergeleri ile ölçülür. Cinayet, hırsızlık, boşanma ve intihar gibi sosyal olayların fazlalığı veya azlığı toplumsal huzurun göstergeleridir (Bozkır Serdar, 2016:1-2).

Sosyal politikanın bir diğer amacı iyi toplumu meydana getirmektir. İyi toplum olgusu eşitlik ve adalet kavramları çerçevesinde şekillenmektedir. Daha adil ve daha eşit bir topluma ulaşmak için hangi yönetim ve seçim mekanizmalarının tercih edilmesi gerektiği, aktörlerin hangi sorumlulukları güçleneceği ve sürecin hangi mekanizmalar etrafında nasıl kullanılacağı konusunda tartışmalar sürüp gitmektedir (Yurttagüler, 2010: 72-73).

4. Refah Devleti ve Sosyal Devlet

Günümüzde birçok Batılı modern devlet, sosyal adaleti gerçekleştirmenin bir gereği olarak korunmasız kesimlere yönelik rasyonel temelde sosyal refah politikaları geliştirmiş, bu politikaları da yoksullukla mücadelenin bir aracı haline getirmiştir (Açıkgöz&Yusufoğlu, 2018: 151). 1950'lerden sonra çeşitli tartışmalarla belirginleşen refah devleti, "bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi veren, onları toplumsal tehlikelere karşı koruyan, onlara sosyal güvenlik olanakları sağlayan toplumsal konumu her ne olursa olsun bütün vatandaşlara eğitim, sağlık, konut gibi sosyal hizmet alanında belirli standartlar getiren devlettir" (Aksan, 2018: 181).

Wahl ise (2015: 67) refah devletinin üç bileşenden meydana geldiğini belirtir. Bunlar sosyal devlet için de geçerlidir: 1) Toplu sigorta programları (sosyal güvenlik sistemi), 2) Genel refah hizmetleri (sağlık, eğitim, bakım), 3) Sosyal yardımlar (sosyal destek, konut yardımı vb.). Refah devleti 1930'lar ve 1970'ler arasında Batıda ortaya çıkan, Batıya özgü tarihsel bir kavram olduğu için sosyal devlet kavramını kullanmak daha doğru olacaktır. (Açıkgöz&Yusufoğlu, 2018: 170).

"Sosyal devlet, bireylere belirli bir sosyal güvenlik hakkı ve asgari gelir düzeyi öngören, sağlık ve refah hizmetlerinden serbestçe yararlanma ve belirli bir yaşa kadar eğitim olanağı sunan, tüm ekonomik ve sosyal riskleri önleyici tedbirler alan devlet anlayışıdır." Ayrıca, sosyal devletin anayasal bir ilke olduğu, ekonomik ve sosyal hayata aktif ve planlı bir müdahaleyi öngördüğü de belirtilir (Öztürk ve Öztürk, 2010: 138, 142). Sosyal devletin önemli bir özelliği de vatandaşlarını sadece ödevleri olan değil, aynı zamanda hakları olan kişiler olarak görmesidir. Dolayısıyla, sosyal devleti birtakım ödev ve hakları olan vatandaşları arasında sosyal adaleti gerçekleştirmenin bir aracı olarak görmek gerekir (Açıkgöz&Yusufoğlu, 2018: 170).

Sosyal devletin hedefleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Müftüoğlu akt. Şengün&Akman, 2020: 17):

- Sosyal devlet; sosyal barış ve sosyal adaleti sağlamak,
- Sosyal barış ve sosyal adaleti sağlarken ekonomik hayata müdahale etmek,
- Halkın refahını amaçlamak, asgari düzeyde bir yaşam sağlamak,
- Bu amaç doğrultusunda sosyal ve ekonomik önlemler almak,
- Gelirin adil dağılımını sağlamak bireylerin, hayat düzeylerinin yükselmesini sağlamak, üretimi artırmak,
- Yaşlıları, yoksulları, engellileri, güçsüzleri, kadınları ve çocukları korumak,
- Tüm vatandaşların ruh ve beden sağlıklarını gerçekleştirmek.

Sosyal Devlet konusu bazı tartışmalar içermektedir. Bu tartışmaların başında 1980'lerden sonra neoliberal politikaların uygulanmasına bağlı olarak refah devletinin çözülmesi ile birlikte sosyal yardımların devlet mi yoksa sivil toplum kuruluşlarının mı yapması gerektiği konusu gelmektedir. Yurttagüler'in belirttiğine göre "yoksullukla mücadelenin ve sosyal hizmetlerin devlet güvencesi altında olması ve sosyal haklarının korunmasını talep eden gruplarla yoksullukla mücadelenin ve sosyal hizmetlerin aile cemaatler ve sivil toplum kuruluşları ve piyasaya bırakılmasını düşünen gruplar arasındaki mücadele 30 yıldır giderek artarak devam etmektedir" (Yurttagüler, 2010: 73)

5. Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımlar muhtaç durumda bulunan aileler ve bireyler için oldukça önemlidir. Yoksulların yaşamlarını toplumun genel standartlarına yakın bir şekilde sürdürebilmeleri etkili bir sosyal yardım mekanizmasına bağlıdır. Sosyal yardım, "bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanı olup kendi ellerinde olmayan sebeplerle mahalli ölçüler içinde asgari

seviyede dahi geçinme imkânı bulamayan kişileri muhtaçlık araştırmalarına dayalı olarak en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirme amacı taşıyan karşılıksız mahiyetteki parasal ve nesnel sosyal gelir sağlayıcı kamusal faaliyetlerin bütünüdür” (Çengelci akt. Salim, 2018: 212).

Ülkemizde sosyal yardımlar konusunda en fazla öne çıkan kuruluş Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıdır. Türkiye’de daha önce Vakıflar Genel Müdürlüğü, SHÇEK, Belediyeler vb. kapsamında yapılabilen sosyal yardım hizmetleri SYDV’lerin kurulmasıyla birlikte bir yasaya ve kurumsal yapıya kavuşmuştur. 1986 yılında 3294 sayılı yasa ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) yürürlüğe girmiştir (Şen&Ekim, 2018: 235). 3294 sayılı kanunun amacı; “fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir” (mevzuat.gov.tr). SYDV’ler diğer vakıflar gibi Vakıflar Kanunu’na tabi ve yasal olarak tüzel kişidir ve kendi adlarına bağış toplama ve gelir getirici aktivitelerde bulunma hakkına sahiptir (Şen&Ekim, 2018: 239).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları; nakdi yardım, yakacak (kömür) yardımı, gıda yardımı, giyim yardımı, tek seferlik yardım, şartlı eğitim yardımı, şartlı sağlık yardımı, şartlı gebelik yardımı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik nakdi yardım, öksüz yetim yardımı, muhtaç asker ailesi yardımı, muhtaç asker çocuğu yardımı yapılmaktadır. Ayrıca engelli aylığı, engelli yakını aylığı verilmekte yaşlı aylığı ve silikozis aylığı bağlanması ile ilgili işlemler yürütülmektedir. SYDV’nin yapmış olduğu diğer yardımlar ise şöyle sıralanabilir: yabancılara yönelik sosyal yardım, GSS (genel sağlık sigortası) işlemleri, barınma yardımları (ev eşyası yardımı, ev onarım yardımı, kira yardımı, ev yapım yardımı), afet yardımları (aşırı yağış, sel, su baskını, deprem yardımı, heyelan yardımı, yangın yardımı, diğer afet halleri), aşevi yardımı, terör zararı yardımı, sosyal güvenlik kurumu prim yardımı, eğitim yardımları (eğitim materyali yardımı, şartlı bağışlardan yapılan eğitim yardımı, hazırlık kurslarına yönelik yardımlar, öğrenci barınma, taşıma ve yemek yardımı), engelli yardımları (engelli araç yardımı, engelli cihaz yardımı, engelli araç-protez yardımı, diğer engelli yardımı), sağlık yardımları (ilaç yardımı, tedavi destek yardımı, tıbbi malzeme ve cihaz yardımı), istihdam yardımları (işe başlama yardımı, işe yönlendirme yardımı) (Şen & Ekim, 2018: 237).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından sonra gelen kurum ise yerel yönetimler yani belediyelerdir. Belediyeler başta gıda bankacılığı olmak üzere yoksullara yönelik olarak çeşitli yardımlarda bulunmakta ve bu şekilde yoksullukla mücadele etmektedirler. Gelişmiş ülkelere bakıldığında yerel yönetimlerin eğitim, sağlık, sosyal yardım ve sosyal hizmet gibi faaliyetler ile yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağladığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin ön plana çıkması demokratikleşme, kamusal gücü halka yaklaştırma ve yönetim eğilimleri ile bağlantılıdır (Bacak&Uzunay, 2018: 119). Şengün ve Akman'ın belirttiğine göre belediyelerin yapmış olduğu yardım faaliyetleri kısa vadeli ve acil çözümler olup yoksulluğu ortadan kaldırmamaktadır. Bu konuda da sosyal devlet ilkesi gereğince fırsat eşitliği sağlayan düzenlemeler yapılarak yeni liberal gelişmeler ile devletin sorumluluğu küçültülmeli, yerel yönetimlere daha fazla sorumluluklar yüklenmeli ve yoksullukla bu şekilde mücadele edilmelidir (Şengün&Akman, 2020: 103).

Sosyal yardım konusunda öne çıkanlardan biri üçüncü sektör olarak da tabi edilen gönüllü kuruluşlardır. Başta vakıf ve dernekler olmak üzere sendikalar, meslek örgütleri ve inanç temelli gruplar üçüncü sektör içindeki gruplara örnek gösterilebilir. Bu kuruluşlar gönüllülük esasına dayanarak herhangi bir çıkar gözetmeden toplum yararına faaliyette bulunurlar (Açıkgöz, 2013: 107).

6. Gıda Bankacılığı Uygulaması

Gıda bankacılığı yoksullukla mücadelede eden kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve gönüllü yardım kuruluşlarının en çok tercih ettikleri uygulamalardan biridir. Gıda Bankacılığı ilk olarak 1967 yılında Amerika'nın Arizona eyaletinde Phoneix'te emekli bir iş adamı olan John Van Hengel'in gönüllü olarak bir aşevi kurmasıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra Hengel American's Second Harvest adında bir hayır kurumu kurmuştur. Günümüzde bu kuruluş Amerika'nın 50 eyaletinde faaliyet göstermekte ve 23 milyondan fazla yoksula gıda yardımı sağlamaktadır (Açıkgöz, 2013: 93)

Gıda bankası bağışlanan veya üretim fazlası sağlığa uygun her türlü gıdayı tedarik eden uygun şartlarda depolayan ve bu ürünleri doğrudan veya değişik yardım kuruluşları vasıtasıyla fakirlere ve doğal afetlerden etkilenenlere ulaştıran ve kar amacı gütmeyecek şekilde dernek ve vakıfların oluşturduğu organizasyonlardır. Bu organizasyonlar üretim fazlası olan, paketlenme veya kodlama hataları sebebiyle piyasaya sürülemeyen, raf ömrü az kalan, paketi hasarlı ancak sağlıklı olan, yeniden paketlemeye ihtiyaç duyan ürünleri hayırseverlerden hibe olarak alıp yoksullara teslim etmektedirler. Ayrıca hayırseverlerin her türlü gıda hibelerini, mahsül fazlası yaşı sebze ve

meyveleri, otel, lokanta ve restoranlarda dağıtılmayan sağlığa uygun hazır yiyecekleri kabul edip dağıtmaktadırlar (Akgül, 2004: 11-13).

Belediyelerin yoksullukla mücadele konusunda gıda bankacılığı uygulamasını kullanabilecekleri 5393 sayılı Belediye kanunu 14. Maddesinde belirtilmiştir. Gıda bankacılığındaki gıda kelimesinden dolayı akla sadece yiyecek maddeleri gelse de aslında yakacak temizlik ve yiyecek ürünlerini de kapsamaktadır (Şengün&Akman, 2020: 102).

7. Sosyal Belediyecilik Anlayışı ve Yoksullukla Mücadele

Sosyal belediyecilik klasik belediyecilik ve toplumcu belediyecilik anlayışından sonra ortaya çıkan yeni belediyecilik anlayışıdır. Klasik belediyecilikte devletçi bir anlayış benimsenmiştir. Klasik belediyecilikte devletçi anlayış çerçevesinde hizmetler doğrudan belediyenin kendisi tarafından sunulmaktadır. Toplumcu belediyecilikte ise birlikçi ve bütünlükçü anlayış çerçevesinde belediyeler arasında yardımlaşma ve eşgüdüm öngörülür. Bu yönetim tarzını benimseyen başkanlar merkezden gelen paraya bakmadan kendi kaynaklarını yaratarak kendine yeten bir belediyecilik anlayışı geliştirmişlerdir (Öztürk & Gül, 2012: 210-216).

Türkiye'de toplumcu belediyecilik anlayışı ise 1970'li yılların başında ortaya atılmıştır. Ekonomik ve siyasi boyutlu toplumsal değişimin hızlı bir şekilde yaşanmaya başladığı 1960'lı yılların ardından değişimlerin daha keskin hale geldiği 1970'ler toplumcu belediyecilik anlayışının doğuşuna zemin hazırlamıştır. Yeni dönem belediyecilik kimi kaynaklarda yeni belediyecilik hareketi, kim kaynaklarda demokratik belediyecilik hareketi olarak adlandırılan toplumcu belediyecilik anlayışı adı ile anılmaya başlamıştır (Güler, 2013: 125).

Sosyal belediyecilik, klasik ve toplumcu belediyecilik anlayışından daha farklı olan bir belediyecilik anlayışıdır. Bu anlayış, belediyeleri sadece bir alt yapı yapan bir birim olarak değil de, insanların sosyal ve kültürel hayatına katkıda bulunan, bu konuda görev ve sorumluluklar alan bir hizmet/yönetim birimi olarak görür (Öztürk & Gül, 2012: 213). Sosyal belediyecilik sosyal sorunlara odaklanmaktadır. Günümüzde yerel yönetimlerin eskiye nazaran daha fazla bölgesel ve ulusal güçleri bulunmaktadır. Sundukları hizmetler, sahip oldukları bütçeler onların gücünün önemli birer göstergeleridir. Bu özellikleri dikkate alınarak yerel yönetimlerin görevlerinin ve işlevlerinin giderek fazlaştığı söylenebilir. Her ne kadar yerel yönetimler bölgesel bir özellik taşıyorsa da sosyal yapı bakımından bir bütündür. Bu açıdan yerel yönetimlerin uygulamaları sosyal problemlere çözüm bulma niteliği taşımaktadır (Bacak&Uzunay, 2018: 117-118).

Belediyeler şehirle ilgili her şeyden sorumludur. Bu anlamda bir şehir için en önemli kurum belediyedir. Başta şehrin imarı (altyapı ve üstyapı) olmak üzere, eğitim, sağlık, güvenlik, kültürel faaliyetler, ulaşım, barınma ve beslenme gibi ihtiyaçların düzenlenmesinde ve yerine getirilmesinde öncelikli olarak o şehrin belediyesi sorumludur. Yoksullukla mücadele kapsamına giren konut, sosyal güvenlik, asgari gelir, sosyal yardım gibi alanlar da doğrudan belediyelerin ilgi alanına girer. Ayrıca her şehrin kendine özgü bir sosyo-ekonomik yapısı bulunmaktadır. Bunların tespitini de en iyi belediyeler sivil toplum gibi yerel aktörler yapabilir. Tüm bu nedenlerden dolayı belediyelerin yoksullukla mücadele konusunda aktif rol almaları gerekmektedir (Açıkgöz&Yusufoğlu, 2018: 175-176). Sosyal belediyeciliğin, sosyalleştirme, sosyal kontrol ve rehabilitasyon, yönlendirme, kılavuzluk ve rehberlik etme, yardım etme, gözetme ve yatırım gibi fonksiyonları bulunmaktadır. Bu fonksiyonlar dikkate alındığında Belediyeler yetki alanları çerçevesinde muhtaç durumdaki insanlara ulaşabilmekte ve onların sosyo-ekonomik durumunu inceleyip ihtiyaç sahiplerine çeşitli yardımlarda bulunabilmektedir (Bacak&Uzunay, 2018: 125-126).

Yoksul bireylere yönelik olarak belediyeler, yakacak yardımında bulunmak, aşevleri açmak, ihtiyaç sahiplerine ekmek ve sıcak yemek, erzak, giyim ve ev eşyası dağıtmak, öğrencilere ise kırtasiye yardımı yapmak, nakdi yardım yapmak vb. sosyal hizmet ve yardım uygulamalarını yürütmektedirler (Bacak&Uzunay, 2018: 127). Öte yandan ihtiyacı olan asker ailelerine sosyal yardım ve destekte bulunmaktadır. Şengün ve Akman'a göre belediyelerin karşılıksız olarak sunduğu bu yardımların muhtaç ve yoksul olan kişilere daha hızlı ve etkin bir şekilde ulaştırılmasında katkıları büyüktür. Bu yardımları sağlarken belediyeler kendi kaynaklarının yanı sıra yerel imkânları da harekete geçirerek varlıklı kimselerden özel kuruluş ve yoksulluk ile mücadele eden sivil toplum kuruluşlarından her türlü destek ve yardımlarda bulunabilmektedir. Üstelik bu konularda belediyeler gerekli altyapıyı hazırlayarak sorunun çözülmesinde liderlik edebilmektedirler (Şengün&Akman, 2020: 103).

TESEV tarafından yapılan araştırmanın sonucunda "yoksulluğun giderilmesinde ulusal ve bölgesel çözüm, işbirliği ve politika önerileri" bağlamında şu hususlara yer verilmiştir: Merkezi ve yerel yönetimler arasında eşgüdüm sağlanması, bakış açısının değiştirilmesi, demokratikleşme ve politik kültür değişikliği sürecinin desteklenmesi, katılımcılığın artırılması, sektörler arası işbirliğinin sağlanması, kurumlararası bilgi paylaşımının geliştirilmesi, şemsiye bir örgütün kurulması, ulusal stratejilerin oluşturulması, sürdürülebilir ve yerel ihtiyaçlara cevap verebilen projelerin planlanması, mutlak yoksullara yönelik yardımların ulaşılabilirliğinin ve kalitesinin artırıl-

ması, yoksulluğun azaltılmasına ve engellenmesine yönelik çalışmalar yapılması (TESEV, 2007: 276).

Yoksulluğun azaltılması konusunda yerel yönetimlerin merkezi idareye önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Bacak ve Uzunay'a göre her belediye kendi içerisinde yoksulluk haritasını çıkarmalıdır. Yörenin veya bölgenin yatırım alma konusunda hangi potansiyelleri taşıdığı araştırılmalıdır. Kentlerin stratejik planlarına yoksullukla mücadele konusunda maddeler konulmalı, merkezi yönetim ile işbirliği yapılmalıdır. Ayrıca yerel yönetimler başarılı olmak için dernekler, sağlık kuruluşları vakıflar, eğitim kuruluşları ve diğer tüzel kişilerle de işbirliği yapmalıdır (Bacak&Uzunay, 2018: 129).

5393 Sayılı Belediye Kanunu 'nun 60. Maddesinde "dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizlerle, özürllülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar" belediyenin bütçesinden yapılacak giderler arasında gösterilmiştir (mevzuat.gov.tr).

Yoksulluk bireyleri ve toplumları derinden etkileyen yoksulluğa yerel yönetimlerde sosyal belediyecilik hizmetleri ile müdahale edilmektedir. Yoksullukla mücadele konusunda yerel yönetimlerin faaliyetlerde bulunması kendilerinin kuruluş doğasıyla yakından ilgilidir. Demokratik bir yerel yönetim anlayışı ekonomik kalkınma ve yerel demokrasiye katkılar sağlama açısından oldukça önemlidir. Öte yandan yoksulların kaynakları ulaşmaması, toplumda çaresiz ve zayıf olmalarından kaynaklanan sosyalleşememe gibi çeşitli sorunların yerel yönetimlerce gündeme getirilmesi daha kolaydır. Bu tür sorunların etkili ve hızlı bir biçimde çözülmesi yerel yönetime olan güven duygusunu artıracaktır (Şengün&Akman, 2020: 102).

8. Araştırmanın Metodolojisi

8.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yoksulluk sorunu geçmişten günümüze tüm toplumların çeşitli şekilde yaşadığı en temel problemlerden biridir. Yoksulluğun kendisi başlı başına bir problem olmakla birlikte doğurduğu sonuçlar itibariyle de pek çok probleme yol açmaktadır. Bu problemler içerisinde şiddet, suç, zorunlu göç, sağlık sorunları, eğitimsizlik, intihar vb. bulunmaktadır.

Yoksulluğun ve etkilerinin azaltılması bakımından yoksullukla mücadele araçları oldukça önemlidir. Bu mücadele araçlarından biri ve en önemlisi sosyal yardımlardır. Sosyal yardımlar devlet eliyle doğrudan yapılabildiği gibi, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlar tarafından da yapılmaktadır. Burada hayırseverlik kavramı ön plana çıkmaktadır.

Bu araştırma yoksullukla mücadele konusunda sosyal yardımlarda bulunan Elazığ Belediyesi Hayır Çarşısı'nı incelemektedir. Bu çalışma Hayır Çarşısı'nın ne olduğu, klasik belediye yardımlarından farkının ne olduğu, yoksullara ne gibi yardımlarda bulunduğu, yoksulların bu yardımlardan memnun olup olmadığı gibi konuları ele alması açısından önemlidir. Ayrıca Hayır Çarşısı'nın benzer uygulamalara örnek teşkil etmesi açısından da önem arz etmektedir.

8.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma yöntemi ve mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu amaçla Hayır Çarşısı birim sorumlusu ve 10 yoksul ile görüşülmüştür. Yapılan görüşmeler 12.02.2021-19.02.2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Yardım kuruluşuna genellikle kadınların başvurması ve yardımlardan daha çok kadınların faydalanması nedeniyle görüşülen yoksulların tamamı kadındır. Birim sorumlusuna 10 soru yoksullara ise 7 soru sorulmuştur. Verilen cevaplar yazılı bir şekilde kaydedilerek analiz edilmiştir.

8.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni yoksullukla mücadele eden yerel yönetimler ve onların yardımından faydalanan yoksullardır. Araştırmanın dar evreni ise Elazığ Belediyesi Hayır Çarşısı ve bu çarşıdan yardım alan yoksullardır. Bu bağlamda 1 birim sorumlusu ve 10 yoksul araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır.

9. Yoksullukla Mücadele: Hayır Çarşısı Örneği

9.1. Hayır Çarşısı

Türkiye'de Hayır Çarşısı modeli son yıllarda pek çok il ve ilçe belediyesinde uygulanmaktadır. Elazığ'da ise 2015 yılından beri faaliyet göstermektedir. Hayır Çarşısı, Elazığ Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'ne bağlı yardım kuruluşudur. Merkez ilçe ve merkeze bağlı köylerdeki yoksul ailelere yardım edilmektedir. İstisnai durumlarda farklı bir belediye alanından gelenlere de yardım yapılmaktadır. Mevcut durumda 2200 aile yardımlardan yararlanmaktadır.

Yapılan yardımlar eskiden koli şeklinde yapılırken şimdi çarşı uygulamasına geçilmiştir. Bu çarşıdan yoksullar adeta market alışverişi yapar gibi çeşitli ürünleri herhangi bir ücret ödemeksizin almaktadırlar. Yoksulların aldığı ürünler arasında temizlik malzemesi, beyaz eşya, mobilya, kıyafet, ayakkabı, mont, yağ, çay, şeker, un, 5 tür bakliyat, helva, zeytin gibi ürünler bulunmaktadır.

Yardımların dağıtım şekline baktığımızda, Hayır Çarşısı'nın yardımları genellikle kurumda gerçekleşmektedir. Yoksullar ihtiyacı olan malzemeyi kendileri gelip almaktadırlar. Ancak hasta ve yaşlı kişiler gibi durumu uygun olmayan kişilere yardım belediye ekipleri tarafından götürülmektedir. Ayrıca beyaz eşya ve mobilya gibi taşınması zor olan malzemeler de yine Hayır Çarşısı tarafından teslim edilmektedir.

Hayır Çarşısı'nın çalışanları ise kadrolu belediye personelidir. Bunlar arasında güvenlik görevlileri, bilgisayar, veri giriş elemanı, taşıma işi yapanlar, kasiyer, evlere bakıp analiz yapanlar ve birim sorumlusu bulunmaktadır.

9.2. Hayır Çarşısı'na Bağışlanan Yardımlar

Hayır Çarşısı nakit yardımları kabul etmemektedir. İl içinde yaşayan hayırsever vatandaşlar veya il dışında yaşayan, çoğunluğunu Elazığlı hayırsever vatandaşların oluşturduğu kişilerin aynı yardımları kabul edilmektedir. Ayrıca belediye ihale usulü ile aldığı çeşitli malzemeleri yoksullara teslim etmektedir. Hayırseverlerin yaptığı tüm yardımlar, onların adına makbuz/fatura kesilerek kaydedilmektedir. Yoksullara verilen tüm ürünler barkod sistemi ile kayıt altına alınmaktadır.

Ne tür yardımların kabul edilip dağıtıldığı sorusuna birim sorumlusu şu şekilde cevap vermiştir:

“Gıda, giyim, temizlik, beyaz eşya, mobilya, kurban ve tavuk eti, yakacak gibi yardımları kabul etmekteyiz. Beyaz eşya ve mobilya haricindeki yardımların kullanılmaması, yeni olmasına dikkat ediyoruz. Özellikle giyim konusunda 2. el olmamasına önem göstermekteyiz. Şayet kişinin ölen bir yakınının veya kendisinin eski elbisesi olursa onu da kabul ediyoruz. Ancak kullanılmış olduğunu belirterek yoksul kişiye herhangi bir sınır koymadan almasını sağlıyoruz.”

9.3. Yoksulların Hayır Çarşısı'nı Öğrenme ve Başvuru Süreci

Hayır Çarşısı mutlak yoksul olarak kabul edilebilecek yoksullara temel ihtiyaçlardan olan gıda ve giyim yardımı yapmaktadır. Bu amaçla aşırı muhtaç kişiler muhtarlar ve mahallede yaşayan kişilerle sık irtibat kurularak tespit edilmektedir. Ayrıca belediyenin yönlendirmesiyle yoksullar Hayır Çarşısını öğrenmekte ve kuruluşa başvurumaktadırlar.

Konuyla ilgili olarak yoksullara “Hayır Çarşısı'ndan ne zaman, nasıl haberdar oldunuz? Sorusu sorulmuş ve aşağıdaki yanıtlar alınmıştır:

G-3: *Komşum aramış, çok gariban bir insan olduğumu söylemiş. Hayır Çarşısı durumumdan bu şekilde haberdar oldu.*

G-4: *Evimi su basmıştı. Belediyeye gittim, 3 sene önce bana burayı tarif ettiler. Buradan (Hayır çarşısından) gıda giyim ve mobilya yardımı aldım ve ihtiyacım oldukça almaya devam ediyorum.*

G-9: *Belediyeye su borcum vardı, onun için gitmiştim oradan yönlendirdiler.*

İhtiyacı olup da kurumu bilmeyen kişiler yukarıda zikredilen unsurlarla tespit edilmekte ve bu şekilde yardım yapılmaktadır. Klasik belediye yardımlarına nazaran daha düzenli ve daha muhtaç insanlara yardım yapılmaktadır. Yapılan her yardım kayıt altına alınmakta, mükerrer yardımların önüne geçilmektedir.

9.4. Yoksullara Yardım Kriterleri

Hayır Çarşısı'ndan yardım alan yoksul ailelerin gelir düzeyi araştırılmakta ve yapılan araştırma sonucunda ihtiyacı olan aileler yardım almaktadır. Konuyla ilgili olarak Hayır Çarşısı birim sorumlusu şunları ifade etmektedir:

“Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı gibi biz de gelir düzeyini ve yaşam biçimleriniz dikkate alıyoruz. Başvuruları değerlendirip 1300 TL'nin altında geliri olan her aileye yardım yapmaktayız. Yoksulların yaşam koşullarını yerinde görmek için hane ziyaretleri gerçekleştirmekteyiz. Haneye bir kadın ve bir erkek olmak üzere iki kişi gitmekteyiz. Uygun bulduğumuz ailelere yılda 6-7 defa yardım yapmaktayız. Bazı aileler kriterleri karşılamadıkları için yardım alamamaktadırlar. Örneğin çift engelli maaşı olanlar, çift yaşlılık maaşı alanlar, diğer kurumlardan fazla yardım alanlar, evde bakım ücreti alanlar yardım alamamaktadır. Ayrıca araç olup olmadığı da dikkate alınmaktadır.”

Bu ifadelerle bakıldığında kuruluşun asgari geçim yaklaşımını benimseydiği, gerçekten yoksul olanları tercih ettiği ve yardım konusunda kaynakları dikkatli kullanmaya çalıştığı görülmektedir.

9.5. Yardım Alan Yoksulların Genel Profili

Genel olarak hane reisi kadın olan parçalanmış ailelere yardım yapılmaktadır. Ancak bu ailelerin yanı sıra ihtiyacı olan diğer aileler ve bireyler de kuruluşun yardımından faydalanmaktadırlar. Bu konuda Hayır Çarşısı birim sorumlusu şunları ifade etmektedir:

“En fazla yardım alanlar dul ve yetimlerdir. Hane reisi erkek olan aileler içerisinde de en fazla yardım alanlar ise inşaat işçileri, hamallar ve serbest çalışanlardır. Bu grup ise daha çok kışın yardım almaktadır. Ancak

çalışabilecek durumda olanlar özellikle yazın da çalışmıyorlarsa yardım vermiyoruz.”

Birim sorumlusunun bu ifadeleri ile birlikte yukarıda da belirtildiği gibi kuruluşun seçici davrandığı görülmektedir. Öte yandan konuyla ilgili olarak yoksulların da görüşü alınmıştır. Görüşmecilere yaş, medeni durum, evin mülkiyet durumu, çalışma durumu, gelir, sosyal yardım ve sosyal dışlanma gibi faktörleri içeren sorular sorulmuş ve verilen yanıtlar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

G-2: *45 yaşındayım evliyim, 3 çocuğum var. Evimiz kira, 850 TL ödüyoruz. Eşim lokantada çalışıyordu, Pandemiden dolayı şimdi seyrek çalışıyor, günlük ücret alıyor.*

G-3: *9 yıldır boşanmış üç çocuğum var 4 kişi yaşıyoruz. Eşim gitti başkasıyla evlendi, nafaka istedim ancak vermedi. Dedi ki, “ben acımdan öliyorum sana ne vereceğim” Şu an geçimimi merdiven temizliğine giderek sağlıyorum. Ayda 600 TL alıyorum. 5 aydır kira bile veremedim. Korona hastalığına yakalandım, bu süre zarfında ekmek bulup yiyemedik. Akrabalarımızdan bize yardım eden kimse yok Sosyal yardımlaşmadan üç ayda bir yardım alıyorum. Ortaokula giden çocuğum için Sosyal Hizmet Merkezi 1180 TL para veriyor.*

G-4: *Şiddet gördüğüm eşimden 7 yıl önce ayrıldım. Hala boşanamadım. Bana diyor ki hiçbir şey (nafaka vs) isteme ki seni boşayayım. 3 tane çocuğum var. Babamların evinin bodrumunda yaşıyorum.*

G-5: *Evde 3 kişi yaşıyoruz, 2 çocuğum var. 7 aydır eşimden boşandım. Herhangi bir gelirimiz yok. Evimiz kira.*

G-6: *Salgın hastalıktan dolayı lokantada çalışan eşim 7 aydır işsiz durumdadır. Ben bazen apartman temizliğine gidiyorum. Bir apartmandan 100-150 TL civarında kazanıyorum. Deprem olunca ev sahibi bizi evden çıkardı, kendi geldi oturdu. Bu yüzden konteynırda kalıyoruz. Akrabalarımızdan zengin olan yok, olsa da yardım etmezler.*

G-10: *Evde 5 kişi yaşıyoruz, 3 çocuğum var. Eşim serbest çalışıyor, çoğu zaman iş olmuyor. Bu yüzden geçimimizi sağlayamıyoruz. Evimiz kira, kiramız 850 TL'dir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma vakfından öğrenci yardımı (150-200 TL) ve kömür yardımı alıyorum.*

Görüşmecilerin bu ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, yoksul kadınların bazıları boşanmayla birlikte parçalanmış aile yapısına sahip olmakta ve hanenin idaresini yapmakta zorlanmaktadırlar. Parçalanmış aile yapısına sahip olmayanların ise eşlerinin günübirlik işlerde çalıştıkları ve zaman zaman iş bulamadıkları görülmektedir. Ayrıca kira konusu onlar için ciddi

bir problemdir. Bu noktada yapılan yardımlar onlar için oldukça önemlidir. Çünkü yapılan aynı yardımlar temel ihtiyaçları gidermekte, çalışma, aylık veya diğer kurumların nakdi yardımlarından elde edilen gelir ise daha çok kira, fatura gibi borçların ödenmesinde kullanılmaktadır.

9.6. Yardım Alanların Durum Takibinin Yapılması

Yardım alan ailelerin yılda bir defa durum takipleri yapılmaktadır. Eğer bir yıl sonunda ailelerin maddi durumunda belirgin bir iyileşme olmuşsa yardımlar kesilmektedir. Konuyla ilgili olarak birim sorumlusu şunları ifade etmektedir:

“Yeni başvuru yapanların evleri ve sosyal durumları kontrol ediliyor. Daha sonra yılda bir defa evraklarını güncellemelerini istiyoruz. Edindikleri mallarda bir değişiklik olmuş mu, sigortalı bir işe girmişler mi, ya da düzenli bir aylık bağlanmış mı? Bunları kontrol ediyoruz. SYDV’deki SOYBİS sistemine erişimimiz mümkün olmadığı için yoksullara e-devlet üzerinden evrak temini yapmalarını söylüyoruz. Buna imkânı olmayana da kırtasiyeden temin etmeleri için biz yardımcı oluyoruz.”

9.7. Yardım Alan Yoksulların Memnuniyet Düzeyi

Yoksulların aldıkları yardımlardan memnun olup olmadıkları araştırmanın temel soruları arasında yer almaktadır. Yoksulların memnuniyet düzeyleri birim sorumlusu ve görüşülen yoksullara göre değerlendirilerek iki farklı şekilde analiz edilmektedir.

Birim sorumlusundan alınan bilgiler şu şekildedir:

“Yardım alanlar aldıkları yardımdan son derece memnundurlar. Bazı yoksulların şikâyet ettikleri tek konu ise daha fazla yardım alamamaktır. Kimi yoksullar ihtiyacı olmadığı halde daha fazla yardım talep etmektedir. Alamayınca da birtakım şikâyetlerde bulunmaktadır. Bu şikâyetler daha çok sosyal medya üzerinden yapılmakta veya bir üst birime ya da valilik gibi farklı birimlere yapılmaktadır. Bir başka durum ise şahısların kendisi için değil de yakınlarına yönelik yardım talebinde bulunmalarıdır. Örnek verecek olursak bir kişi kendisiyle birlikte yaşamayan torunu için bebek bezi istemektedir. Bu durumda bizler torununun anne babasının kuruma müracaat etmesini talep ediyoruz. Bir diğer durum ise giyim yardımlarının ihtiyacı olmadığı halde fazlaca talep edilmesidir. Örneğin Ocak ayında mont alan bir kişinin bir sonraki ay tekrar aynı ürünü istemesi gibi. Tüm bu durumlar karşısında yoksul kişi daha fazla sitem etmektedir.”

Bu ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla yapılan yardımların kurumsal açıdan yeterli olduğu, ancak yardım alanların isteme alışkanlığı kazandıkları ve

bunun sonucunda daha fazla yardıma endeksli bir hayat sürme eğiliminde oldukları düşünülmektedir. Ancak bu durum birim sorumlusunun da ifade ettiği gibi, azınlıkta olan bir grup için geçerli olup yoksulların tamamını yansıtmamaktadır.

Yardım alan yoksullar birim sorumlusunun da ifade ettiği gibi genel olarak aldıkları yardımlardan memnundurlar. Hayır Çarşısı akrabalık, hemşerilik, cemaat bağlarının zayıfladığı ve yoksulların sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları durumda yoksullara sahip çıkmakta ve çeşitli yardımlarda bulunmaktadır. Yoksullara yönelik olarak konut, sosyal destek ve çalışma gibi genel durumlarını belirten sorularla birlikte “Aldığınız yardımlardan memnun musunuz? Memnun olmadığınız durumlar varsa belirtiniz” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar şu şekildedir:

G-1: *Eşim iflas etti, bu sebeple borcumuz çok, eski durumumuz yok. Yoksa asla yardım almam. Hayır Çarşısı'nın yardımından memnunum. Çünkü çevremizden yardım eden yok.*

G-4: *Halıdan başka hiçbir şeyim yoktu, her şeyimi belediye verdi. Belediyeden gıda yardımı alıyorum, giyim yardımı alıyorum. Yardımlardan son derece memnunum. Hayır Çarşısı olmazsa aç kalırız, çocuklarımız perişan olur.*

G-7: *Eşim inşaatlarda çalışıyor, evimiz kira, kışın iş olmuyor. Hayır Çarşısı'ndan yardım alıyoruz. Özellikle gıda yardımları bizim için çok faydalı oluyor. Çarşıdan ihtiyacımız olan birçok şeyi temin edebiliyoruz.*

G-8: *Hayır Çarşısının ihtiyaca yönelik yardım yapması, elbise ve ayakkabı gibi ürünlerde istediğimizi seçebilmemiz çok iyi bir şey.*

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere yoksullar çevrelerinden yeterli desteği görememekteirler. Bunun sonucunda kurumsal yardımlara başvurmakta ve bu yardımlardan önemli ölçüde fayda görmekteirler. Bunun sonucunda büyük bir memnuniyet yaşarken, hem yoksulluktan hem de yoksulluğun neden olabileceği sosyal problemlerden kurtulmaktadırlar.

Sonuç

Yoksulluk sorunu insan hakları temelinde ele alındığında bireylerin insanca yaşayabilmesi için çözülmesi gereken önemli bir sorundur. Bir ülkede yaşayan tüm vatandaşların asgari refah düzeyini yakalaması gerek kurumların gerekse sivil vatandaşların işbirliği yaparak koordineli bir biçimde çalışmalarına bağlıdır. Meseleyi ülkemiz açısından ele alacak olursak yoksullukla mücadele açısından geçmişten günümüze ciddi çalışmaların yapıldığını özellikle son yıllarda hükümet politikalarının etkili bir biçimde arttığını görebiliriz. Özellikle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

yoksulları kendi kaderine terk etmemekte, kamusal kaynaklar ve sivil inisiyatiflerle yoksullara yönelik sosyal yardımlar gerçekleştirmektedir. Bu yardımlar eskiye nazaran daha düzenli ve hedefe yönelik olarak yapılmaktadır.

Yerel yönetimler ise kamusal yardımın bir başka önemli sacayağını oluşturmakta ve yoksullarla yakından ilgilenecek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Elazığ Belediyesi de bu fonksiyonları yerine getiren bir kuruluştur. Belediye, (diğer bazı belediyelerde de olduğu gibi) Hayır Çarşısı adı altında bir kuruluş kurarak yoksulların ücretsiz market hizmeti almalarını sağlamaktadır. Hayır Çarşısı belediyeden bağımsız bir binada hizmet vermekte ve mevcut durum itibariyle 2200 aileye yardım yapmaktadır. Yapılan yardımlar daha çok temel ihtiyaçlara bağlı olan mutlak yoksulluğu gidermektedir. Hayır Çarşısı, klasik belediye yardımlarına nazaran daha düzenli yardımlar yapmaktadır. Ayrıca yoksullar gelir ve mal sahipliği kriteri baz alınarak elenmekte ve durumu uygun olanlar seçilmektedir.

Yapılan araştırmada yoksulların sağlanan yardımlardan memnun oldukları gözlemlenmiştir. Yardım alanların genel profiline bakıldığında parçalanmış aile, sürekli işsiz, çalışan yoksul ve yaşlıların olduğu görülmüştür. Bu tür yoksullar parasal ihtiyaçlarını daha çok SYDV gibi kuruluşların yaptığı şartlı veya düzenli yardımlarla giderirken, gıda, giyim, ev eşyası, temizlik malzemeleri gibi ürünleri Hayır Çarşısı'ndan temin etmektedirler.

Sosyal yardım konusunda eleştirilebilecek hususlar da vardır. Özellikle yoksulların gerek kamu gerekse diğer gönüllü kuruluşlardan yardım almaları yardımları mükerrer hale getirebilmektedir. Bu konu bazı yoksullar tarafından istismar edilmektedir. Bu konunun belediye tarafından tespit edilmesi oldukça güçtür. Çünkü belediye ancak kendi oluşturduğu veri tabanına ulaşabilmekte diğer kurum ve kuruluşların ne gibi yardımlarda bulunduğunu görememektedir. Ayrıca bazı kişiler daha fazla yardım alabilmek için sahip oldukları malları başkalarının üzerine kaydederek yoksul taklidi yapmaktadırlar. Bu noktada kurumların ortak bir sistem üzerinde eşgüdümlü bir şekilde çalışmalarını yoksullukla mücadele açısından faydalı olacaktır.

Kaynakça

Açıkgöz, Reşat, (2013), *Yoksullukla Mücadele ve Üçüncü Sektör*, Ankara: Argonot Yayınevi

Açıkgöz, Reşat ve Yusufoglu, Ömer Şükrü (2018), "Yoksullukla Mücadele İçin Alternatif Bir Yaklaşım Önerisi: Çoklu Katılımcı Yaklaşım" (ed. G. Cerev & B. Yenihan), Bursa: Dora-Basım Yayın Dağıtım, s.151-184

Akgül, Aziz (2004), Açlığın Önlenmesinde Gıda Bankacılığı, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı Türkiye'nin Sorunlarına Çözüm Serisi:12, Ankara.

Aksan, Gamze (2018), "Türkiye'de Yoksulluk ve Sosyal Yardımlar" *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (Ed. Bülent Şen & Mustafa Özcan TAŞKESEN), Konya: Eğitim Yayınevi s.164-196

Bacak, Bünyamin ve Uzunay, Şaziye Ceren (2018), "Yoksulluk Sorununa Karşı Yürütülen Sosyal Politikalarda Yerel Yönetimlerin Rolü" *Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla* (ed. G. Cerev & B. Yenihan), Bursa: Dora-Basım Yayın Dağıtım, s.115-132

Bozkır Serdar, Aysu (2016), "Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika" *Sosyal Politika* (Ed. Aysen Tokol & Yusuf Alper), Bursa: Dora-Basım Yayın Dağıtım, s. 1-36

Buğra, Ayşe (2008), *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*, İstanbul: İletişim Yayınları

Gül, Hüseyin ve Şen, Bülent (2018), "Yoksulluk: Tanım, Olgu ve Yaklaşımlar" İç. *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (Ed. Bülent Şen & Mustafa Özcan TAŞKESEN), Konya: Eğitim Yayınevi, s.11-29

Güler, Mahmut (2013), "Toplumcu Belediyeciliğin Doğuş Koşulları Üzerine" *Toplumcu Belediyecilik* (der. İhsan Kamalak & Hüseyin Gül) s.125-158

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2019-33820> Son Erişim Tarihi: 26.02.2021

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3294.pdf> Son Erişim Tarihi: 26.02.2021

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> Son Erişim Tarihi: 28.02.2021

Karakaş, Mehmet (2010), Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XII, Sayı: 2, s.1-16

Öztürk, Hasret ve Gül Hüseyin (2012), Sosyal Belediyecilik Sosyal Devlete ve Sosyal Haklara Bir Alternatif Mi? IV. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu

Öztürk, Nazım ve Öztürk, Yasin (2010), *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*, Ankara: Palme Yayıncılık.

Robert, Jean ve Rahnama, Macit (2011), *Yoksulların Gücü*, (Çev. Ş. Ünsaldı), Ankara: Maki Basın Yayın

Salim, Muammer (2018), "Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye'de Yoksullara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları" *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (Ed. Bülent Şen & Mustafa Özcan TAŞKESEN), Konya: Eğitim Yayınevi s.197-234

Şahin Taşğın, Neşe (2017), *Yoksulluk, İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet*, Ankara: Nika Yayınevi

Şen Bülent ve Ekim Serdar (2018), Yoksulluk ve Mesleki Pratik: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın Sosyal Yardım Görevlileri Odağından Değerlendirilmesi” *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (Ed. Bülent Şen & Mustafa Özcan TAŞKESEN), Konya: Eğitim Yayınevi s.235-254

Şen, Bülent (2018), “Küreselleşme, Yoksulluk ve Sosyal Hizmet” *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (Ed. Bülent Şen & Mustafa Özcan TAŞKESEN), Konya: Eğitim Yayınevi s.31-48

Şengün, Esin ve Akman, Çiğdem (2020), *Türkiye’de Sosyal Belediyecilik*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

TESEV, (2007), *Yerel Yönetişim Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması*.

Wahl, Asbjorn (2015), *Refah Devletinin Yükselişi ve Düşüşü*, (Çev. H. Ünal ve B. Öztürk), İstanbul: h2o Kitap.

Yurttagüler, Laden (2010), “Yoksullukla Mücadelede STK’ların Rolü: Hizmet Verme ve Sosyal Hak Anlayışı Arasındaki Gerilim”, *İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk*, (Der. P. U. Semerci), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 71-92.

Yüksel Arabacı, Rabihan (2016), “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk” *Sosyal Politika* (Ed. Aysen Tokol & Yusuf Alper), Bursa: Dora-Basım Yayın Dağıtım, s. 178-205